

Prof. zw. dr hab. Radosław Zenderowski
Instytut Nauk o Polityce i Administracji
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Recenzja

rozprawy doktorskiej
mgr. Natalii SZCZEPAŃSKIEJ
**pt. *Polityka bezpieczeństwa Republiki Czeskiej i Republiki Słowackiej
w perspektywie porównawczej***
(Wrocław 2024, ss. 401)

napisanej na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego
pod kierunkiem p. dr hab. Elżbiety Szyszlak i prof. UW i p. dra hab. Jarosława Jarzabka, prof. UW

Przedmiotem recenzji jest rozprawa doktorska dotycząca polityki bezpieczeństwa Republiki Czeskiej i Republiki Słowackiej w ujęciu porównawczym. Jak zauważa słusznie sama Autorka „Zasadność omówionego studium przypadku wynika z naukowego novum podjęcia się analizy dwóch (wydawałoby się podobnych gruntów) po latach transformacji prowadzącej do wykształcenia rozbieżnych metod, narzędzi i zasad rozumienia zagrożeń dla bezpieczeństwa narodowego. Warto jednocześnie zauważyć, że w badaniach naukowych na temat naszych sąsiadów obserwuje się spory niedosyt. Tym bardziej jest to zauważalne w kontekście zainteresowania polityką bezpieczeństwa”. Należałoby dodać, że o ile w polskiej politologii i studiach nad bezpieczeństwem skądinąd ze zrozumiałych przyczyn wyraźnie dominuje „wektor wschodni” (obszar postradziecki), względnie studia niemcoznawcze, o tyle od wielu dekad zainteresowanie polityką południowych sąsiadów pozostaje relatywnie niewielkie. Wielopłaszczyznowe badanie w ramach recenzowanej rozprawy objęło zagadnienia nauk społecznych w zakresie politologii, nauk o bezpieczeństwie, historii, geografii, ekonomii, prawa, socjologii czy stosunków międzynarodowych.

1. Stan badań a recenzowana praca

Autorka we Wstępie deklaruje, iż: „Dotychczasowy stan polskiej, jak i obcojęzycznej literatury (czesko-, słowacko-, angielskojęzycznej) nie obejmuje opracowań związanych z porównawczym ujęciem polityki bezpieczeństwa Republiki Czeskiej i Republiki Słowackiej, wobec czego dokonując rewizji istniejących zagadnień naukowych, niniejsza dysertacja nie powiela dostępnych badań”. Przywołuje następnie szereg ważnych pozycji odnoszących się do systemów politycznych obu państw, kwestii tożsamościowych, polityk zagranicznych, wreszcie samej polityki bezpieczeństwa. W odniesieniu do tej ostatniej stwierdza, że „Z pewnością niedosyt literatury w zakresie polityki bezpieczeństwa Republiki Czeskiej wypełniły dwie współautorskie monografie: Bezpečnostní systém ČR: problémy a výzvy (M. Balabán, B. Pernica) oraz Kapitoly o bezpečnosti (M. Balabán i L. Stejskal). Z kolei w kontekście określenia ram legislacyjno - instytucjonalnych znaczne wsparcie stanowiła pozycja J. Ušiaka (Bezpečnostná politika Slovenskej republiky a vybrané bezpečnostné dokumenty. 2. prepracované a doplnené vydanie)”. Zatem dokonuje udanej, moim zdaniem, kwerendy opracowań na temat polityk sektorowych, w tym polityki bezpieczeństwa obu państw, w języku polskim oraz w językach obcych. Wskazuje ponadto ośrodki akademickie i eksperckie specjalizujące się w tej problematyce. Na tej podstawie zauważa, zgodnie z prawdą, iż „Dotychczasowy stan polskiej, jak i obcojęzycznej literatury (czesko-, słowacko-, angielskojęzycznej) nie obejmuje opracowań związanych z porównawczym ujęciem polityki bezpieczeństwa Republiki Czeskiej i Republiki Słowackiej”.

2. Cel pracy, problem badawczy i hipotezy

Cel pracy. Autorka deklaruje, że „Zasadniczym celem niniejszej pracy było ustalenie wartości, które zostały zidentyfikowane jako wymagające szczególnej dbałości w trosce o niezachwianą realizację celów strategicznych oraz dalszy rozwój narodu”. W moim przekonaniu tak zadeklarowany cel jest mało precyzyjny i zasadniczo nie odnosi się do istoty poszukiwań badawczych, a tym bardziej nie uwzględnia zadeklarowanej w tytule perspektywy porównawczej. Celem jest bowiem wieloaspektowa analiza dwóch polityk bezpieczeństwa oraz ustalenie różnic i podobieństw występujących między nimi.

Problem badawczy rozprawy doktorskiej co do zasady powinien zostać wyrażony w postaci pytania lub kilku pytań odnoszących się do wcześniej zdefiniowanego, choćby wstępnie, przedmiotu i celu badania. Pytania te, zwane na gruncie metodologii nauk, pytaniami problemowymi lub pytaniami badawczymi, powinny być niebanalne i naukowo oraz społecznie doniosłe. Odpowiedzi na te pytania służyć mają lepszemu poznaniu otaczającej nas rzeczywistości oraz człowieka w jego indywidualnych i społecznych rolach oraz relacjach.

W rozprawie sformułowano szereg pytań badawczych. Są one zasadniczo poprawne i trafne, lecz powinny być lepiej skorelowane ze strukturą pracy, z referencją do analiz prowadzonych w obrębie poszczególnych rozdziałów.

Hipotezy nie są do końca skorelowane z pytaniami badawczymi, ponadto cechują się rozwlekłością i wielowątkowością, co jest niewłaściwe metodologicznie. Trudno zidentyfikować w nich precyzyjnie zmienne zależne, niezależne czy pośredniczące.

Reasumując, można mieć pewne zastrzeżenia do tego aspektu rozprawy, co nie zmienia faktu, że mimo tych niedociągnięć, praca cechuje się spójnością merytoryczną i metodologiczną. Problem tkwi raczej w deklaracjach aniżeli w realizacji celów badawczych.

3. Zakres pracy (przedmiot badań)

Niestety Autorka nie sprecyzowała wprost czterech zasadniczych zakresów (ograniczników) swoich badań: rzeczowego, podmiotowego, przestrzennego i temporalnego. Nie oznacza to jednak, że nie da się ich „wyczytać” z tematu, struktury pracy, wreszcie implicite z deklaracji zawartych we Wstępie. Uważam jednakowoż, że gdyby rozprawa miała zostać opublikowana, taka jednoakapitowa informacja we Wstępie powinna się znaleźć.

4. Struktura pracy

Struktura pracy – jeśli chodzi o układ poszczególnych części pracy, zwłaszcza rozdziałów i podrozdziałów – jest nie tylko poprawna, ale i wzorcowa jeśli chodzi o przejście od części teoretycznej (wyjaśnianie kluczowych pojęć, stworzenie siatki kategorialnej) przez metodologiczną (wyjaśnianie zastosowanej w pracy metodologii badań własnych oraz wskazanie na zasoby danych źródłowych) po empiryczną (prezentacja wyników badań w oparciu o dane zastane).

Rozprawa składa się z sześciu rozdziałów. Rozdział I (Polityka bezpieczeństwa - zagadnienia teoretyczne) pełni funkcję rozdziału teoretyczno-metodologicznego, dwa kolejne rozdziały służą analizie wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań polityk bezpieczeństwa obu państw. Rozdział czwarty poświęcony jest analizie ram legislacyjno-instytucjonalnych polityk bezpieczeństwa Republiki Czeskiej i Republiki Słowackiej (tu uwaga do używanej nomenklatury – powinno się używać sformułowania „polityk” nie zaś „polityki”, gdyż to ostatnie sformułowanie sugeruje istnienie wspólnej dla obu państw polityki bezpieczeństwa). Rozdział piąty odnosi się do aktywności Republiki Czeskiej i Republiki Słowackiej w międzynarodowym i ponadnarodowym środowisku bezpieczeństwa. Najistotniejszy w całej rozprawie jest rozdział szósty zatytułowany: „Polityka bezpieczeństwa w wymiarze we-

wewnętrznym”. Całość rozprawy jest zatem spójna i zachowana została zasada logicznego wynikania znajdująca odzwierciedlenie w strukturze pracy. Należy jednak zauważyć, że rozdziały powinny zaczynać się od krótkiego wprowadzenia wyjaśniającego cel i strukturę danej części pracy. To kolejna uwaga związana z ewentualną publikacją rozprawy.

Należy zauważyć, że poza ogólną konstrukcją rozprawy, która jest – jak już napisałem – wzorcowa, również struktura wewnętrzna poszczególnych rozdziałów jest przemyślana, logiczna i ułatwiająca „nawigację” po tekście rozprawy.

5. Metody i techniki badawcze

Nie mam zastrzeżeń odnośnie zastosowanej w rozprawie metodologii, choć niewątpliwie można byłoby nieco więcej napisać o funkcjonalności metody komparatystycznej, która stanowi przewodnią oś dokonywanych analiz. Autorka we Wstępie stwierdza, iż „Do analizy niniejszego studium przypadku wykorzystano metodę porównawczą, w oparciu o metodę różnicy, kiedy w kombinacji podobieństw i różnic doszukiwano się antynomiczności polityki bezpieczeństwa obu państw. (ale co jest porównywane z czym – pytanie o poziomy i aspekty analiz porównawczych)”. Następnie: „Zastosowana w tym przypadku metoda porównawcza została w pierwszej kolejności skoncentrowana wokół czynników potraktowanych jako determinanty wpływające na odpowiednie wartościowanie zagrożeń w dyskursie publicznym państw”. Użycie pojęcia dyskursu w tym kontekście uważam za nieco ryzykowne, gdyż formalnie zobowiązuje to do po pierwsze przeprowadzenia analizy dyskursu, po drugie opowiedzenia się po stronie któregoś z paradygmatów leżących u podstaw różnych szkół analizy dyskursu.

Poza metodą porównawczą Autorka deklaruje użycie szeregu innych metod. Autorka pisze: „W celu uzyskania wiarygodnych wyników ewaluacji, niezbędne było przeprowadzenie wieloetapowej analizy z uwzględnieniem różnorodnych danych i metod badawczych. Konieczność zastosowania triangulacji metodologicznej, umożliwiającej wieloaspektową analizę upatrywano w interdyscyplinarnej istocie zagadnienia polityki bezpieczeństwa”. Stwierdza następnie, iż: „(...) w niniejszej pracy zastosowano zarówno metodę systemową, szczególnie w podrozdziale dotyczącym położenia geopolitycznego obu państw, jak również decyzyjną, kiedy badano mechanizmy życia politycznego. Dodatkowo posłużono się metodą historyczno-genetyczną (historyczno-krytyczną), opisując przyczyny i następstwa państwowych rozwiązań w obszarze bezpieczeństwa narodowego. Aby dokonać charakterystyki aktów prawnych obowiązujących na czeskim i słowackim gruncie oraz przedstawić sposób transformacji polityki bezpieczeństwa, wykorzystano analizę instytucjonalno-prawną”. Taki dobór metod należy uznać za właściwy. Trzeba także zauważyć, że zostały one faktycznie zastosowane w procesie pisania rozprawy.

Autorka przyjmując perspektywę J. Czaputowicza, w niniejszym badaniu ogranicza się do nurtów, które z jednej strony monitorują przestrzeń społeczną, z drugiej jednak analizują zachodzące procesy decyzyjne w obrębie polityki bezpieczeństwa, tj. realizmu, liberalizmu oraz stanowiących dla nich przeciwwagę krytycznych studiów nad bezpieczeństwem, jak również społecznego konstruktywizmu.

6. Styl narracji i sposób zastosowania teorii (w tym wykorzystania literatury przedmiotu)

Zanim odniosę się do zawartości poszczególnych rozdziałów chciałbym wyeksponować szczególnie dwie cechy rozprawy. Jedną pozytywną, drugą negatywną, jednakowoż stwierdzając, że jakościowo i ilościowo ta pierwsza zdecydowanie góruje nad drugą. Ocena generalna jest bardzo pozytywna. Uważam, że rozprawa wnosi wiele nowych ustaleń popartych rzetelnymi analizami. Jest merytoryczna i poprawna pod względem metodologicznym. Autorka posługuje się precyzyjnie zdefiniowanymi pojęciami i właściwie używa zadeklarowanych we Wstępie metod badawczych. Poniżej prezentuję nie tyle uwagi krytyczne ile sugestie mogące przyczynić się do polepszenia pracy przed jej ewentualną publikacją.

Uwaga pozytywna. Praca zawiera szereg fantastycznych, wymagających naprawdę dużego wysiłku tabel komparatystycznych. Doceniam wysiłek włożony w ich przygotowanie, uważam je za bardzo

solidne i spełniające najbardziej rygorystyczne wymogi metodologiczne. Co więcej, mogą być one z powodzeniem wykorzystywane w procesie dydaktycznym.

Uwaga negatywna. W pracy zabrakło mi doprecyzowania wymiaru polityk bezpieczeństwa. Domyślałem się, że chodzi o wymiar polityczno-militarny. Myślę, że sprawę załatwiłaby jednoznaczna deklaracja zawarta we Wstępie, i tu nawiązując do swojej uwagi o braku jasno zdefiniowanych zakresów (ograniczników).

Kilka uwag odnośnie do poszczególnych rozdziałów.

Rozdział 1.

Ten rozdział jest bardzo spójny i merytoryczny. Widać w nim dużą dyscyplinę myślową i nieuciekanie w niepotrzebne dygresje i wątki. Brakuje jednak osadzenia polityki bezpieczeństwa jako polityki szczegółowej państwa w relacji do innych polityk publicznych (zwłaszcza zdrowotnej, kulturalnej, edukacyjnej, etnicznej, społecznej). Dobrze byłoby jednak „osadzić” tę politykę w relacji do innych polityk publicznych.

Rozdział 2.

2.1. Czynniki kulturowo-historyczne

- Wydaje się, że część analiz mieści się raczej w podrozdziale 2.2. *Sytuacja polityczna*. Należałoby podkreślić silny rusofilski nurt w polityce słowackiej w XIX wieku. Poza tym należy pamiętać, że jeszcze na progu I wojny światowej żadna licząca się siła polityczna w Czechach i na Słowacji nie domagała się suwerenności, a jedynie autonomii.
- Zgodnie ze spisem ludności przeprowadzonym w 1921 r., tereny te nie były jednak zamieszkałe w większości przez dwa narody tytularne (s. 56) – w myśl konstytucji narodem tytularnym byli Czechosłowacy, na który składały się dwa etnosy (gałęzie) – czeski i słowacki. Trzeba pamiętać bowiem, że w Czechosłowacji było więcej Niemców niż Słowaków.
- Mało w tym rozdziale jest informacji o stratyfikacji społecznej oraz różnicach społeczno-ekonomicznych, związanych zarówno z miejscem zamieszkania (miasto-wieś) oraz uprzemysłowieniem kraju. Ważnym czynnikiem jest emigracja ludności słowackiej i czeskiej do miast od drugiej połowy XIX wieku.
- Należy wskazać na różnice odnośnie do identyfikacji obu społeczeństw – w Republice Czeskiej dominowała zasada obywatelska, na Słowacji zasada etniczna.

2.2. Sytuacja polityczna

- Trafna, syntetyczna analiza systemów politycznych i partyjnych.

2.3. Uwarunkowania ekonomiczno-społeczne

- Brakuje wykresów lub tabel porównawczych odnośnie do:
 - potencjałów gospodarczych (PKB)
 - wzrostu gospodarczego
 - poziomu bezrobocia
 - inwestycji zagranicznych
 - struktury zatrudnienia
 - bilansu import/export
 - struktury gospodarczej

2.4. Sytuacja demograficzno-etniczna

- Autorka pisze, że „W 2014 r. okazało się, iż 30 rosyjskich organizacji, otrzymujących zgodnie z dekretem z 2002 r. wsparcie finansowe ze strony czeskiego rządu na działalność członków mniejszości narodowych, kontrolowała i dotowała również Moskwa za pośrednictwem Rady Koordynacyjnej Współobywateli Rosji”. Szkoda, że nie rozwija tego wątku.

- Brak odniesień do wyników spisu powszechnego z 2021 roku (tylko 2001 i 2011). A są one dostępne.
- Brak tabel/diagramów ukazujących spadek/wzrost liczby mieszkańców.
- Warto wspomnieć, że w latach 90. ub. wieku na Słowacji wytworzył się *de facto* równoległy węgierski system partyjny z kilkoma partiami etnicznymi.

Rozdział 3.

3.1 Położenie geopolityczne

- Autorka pisze: „Ziemie dawnej Czechosłowacji zostały usytuowane w przestrzeni środkowo-europejskiej. Od północy sąsiadują z Polską, od południa natomiast z Austrią. Od zachodu Republika Czeska dzieli granicę z Niemcami, a Republika Słowacka od wschodu z Ukrainą i Węgrami”. Problem w tym, że Węgry leżą na południe od Słowacji, nie na wschód.
- Należy zauważyć, że o ile Austria nie zgłasza pretensji terytorialnych do ziem czeskich, o tyle na Węgrzech istnieje środowisko polityczne kwestionujące ustalenia traktatu z Trianon.
- Podkreślić można byłoby położenie obu państw na osi transportowej Północ-Południe. Szczególne znaczenie Bramy Morawskiej. W Rep. Czeskiej ma miejsce jedna z najgęstszych sieci kolejowych w Europie. Tu rodzi się pytanie o skalę zaangażowania obu państw w Inicjatywę Trójmorza.

3.2 Wyzwania na poziomie globalnym

- Większość podrozdziału rozmija się z tematem, brak informacji o percepcji środowiska międzynarodowego ze strony Pragi i Bratysławy. Należało więcej uwagi poświęcić zaangażowaniu dyplomatycznemu obu państw na Bałkanach, gdyż są one istotnie zainteresowane współpracą z tym regionem.

3.3 Wyzwania na poziomie regionalnym

- Brak definicji regionu.
- Warto byłoby wspomnieć o fiasku współpracy militarnej w ramach Wielonarodowej Brygady Czesko-Polsko-Słowackiej, która istniała zaledwie kilka lat (2002-2005).

3.4 Problem migracji w kontekście międzynarodowym

- Konieczne wydaje się poszerzenie, dla stworzenia szerszego kontekstu, analiz o polityce UE wobec imigracji, a także przedstawienie stanowiska V4 wobec tego problemu.

Rozdział 4.

4.1 Charakterystyka aktów prawnych w zakresie regulacji systemu bezpieczeństwa narodowego - kompetencje organów i instytucji

- Warto byłoby nieco więcej napisać na temat instytucji odpowiedzialnych za ochronę granic.

4.2 Dokumenty strategiczne – zagrożenia, narzędzia i interesy w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego

- Z korzyścią dla ewentualnej przyszłej publikacji byłaby tabela z wykazem odpowiednich dokumentów.

4.3 Miejsce i rola sił zbrojnych

- Warto więcej uwagi poświęcić poparciu uczestnictwa obu państw w NATO począwszy od 1999 roku.

Rozdział 5.

5.3 Działania na rzecz bezpieczeństwa w ramach WE/UE

Handwritten signature/initials in blue ink.

- Pożądana byłoby głębsza analiza dotycząca uczestnictwa obu państw w formacie Bukareszteńskiej Dziewiątki.

5.4 Standardy zapewnienia bezpieczeństwa na poziomie Rady Europy i OBWE

- „Czesi i Słowacy w miarę możliwości wzmacniają procesy pokojowe organizacji, ale przydzielają zazwyczaj nieliczne zespoły terenowe. Logistycznie lub alokując środki finansowe, wspierali misje obserwacyjne prowadzone w regionie naddniestrzańskim, ale także w Kosowie, Albanii, Serbii, Gruzji, Bośni i Hercegowinie, Czarnogórze, Macedonii Północnej czy na Ukrainie”. – Jaki był charakter tego zaangażowania, w czym specjalizowały się dane jednostki wojskowe/policyjne.

5.5 Kooperacja państw Grupy Wyszehradzkiej vs. inicjatywy współpracy regionalnej w Europie Środkowej

- Trudno znaleźć w rozprawie odpowiedź na pytanie, jakie są przyczyny słabości współpracy regionalnej w Europie Środkowej.

Rozdział 6.

6.1 Ekstremizm i zagrożenia terrorystyczne

- Brak jednoznacznej definicji ekstremizmu jako takiego, niezależnie od definicji zawartych w czeskich i słowackich dokumentach. Ta definicja powinna służyć jako „punkt referencyjny” zważywszy, że zjawisko to jest bardzo różnie definiowane w poszczególnych państwach.
- „Zgodnie z treścią kodeksów karnych w obu krajach wypowiedzi ekstremistyczne oraz akty zniesławiające naród, rasę, czy grupę etniczną stanowią czyny przestępcze” – dobrze byłoby przywołać odpowiednie cytaty źródłowe.

6.2 Obca ingerencja w sprawy wewnętrzne państwa

- Warto by wspomnieć o działalności byłego premiera i szefa KDH Jána Čarnogurskiego, przewodniczącego Towarzystwa Rosyjsko-Słowackiego. Rusofilizm we współczesnej polityce słowackiej jest bardzo wyraźny.

6.3 Korupcja oraz działania zorganizowanych grup przestępczych

- Autorka ukazuje dane Transparency International w globalnym rankingu - Indeksie Percepcji Korupcji jedynie za 2023 rok. Tymczasem można mówić o znaczącej fluktuacji na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat. Dlatego też zachęcam do prezentacji danych w szerszym horyzoncie czasowym.
- Wart rozwinienia jest temat infiltracji gospodarki i polityki Słowacji przez mafię włoską.

Zakończenie

- Zakończenie napisane zostało chyba w dużym pośpiechu. Jest słabe i wymaga gruntownej korekty. Przede wszystkim powinno ono uwzględniać odpowiedzi na wszystkie pytania problemowe zawarte we *Wstępie*.

7. Uwagi edytorskie

Rozprawa generalnie spełnia wymogi redakcyjne stawiane tego typu opracowaniom naukowym. Nie zgłaszam poważniejszych zastrzeżeń w tym względzie. Niemniej chciałbym zwrócić uwagę na następujące uchybienia:

- (...) „czeski dziennik >Die Welt<” (s. 312) – tu raczej chodzi o dziennik niemiecki.
- „(...) czy Federacja Rosyjska będzie gotowa użyć broni jądrowej i w którym momencie, zgodnie z koncepcją narodową, może powyższe uzasadniać „zagrożeniem dla egzystencji”? (s. 168) – co to jest „koncepcja narodowa”?
- „(...) po stronie słowackiej odgrywała elektryka wodna” (s. 323) – raczej energetyka.

- „Aby kształtować odpowiednią narrację, ambasady Chin i Instytuty Konfucjusza opublikowały serię artykułów (o ograniczonym zasięgu) budujących pozytywny wizerunek Chińskiej Republiki” (s. 300) – chodzi zapewne o Chińską Republikę Ludową w odróżnieniu od Republiki Chińskiej (Tajwan). Państwo pod nazwą „Republika Chińska” nie istnieje.
- „Oba kraje” (np. s. 332) – w nomenklaturze naukowej należy używać terminu „państwo” jako że „kraj” przynależy bardziej do geografii i historii aniżeli do sfery politycznej.
- „Obecnie wody geotermalne zlokalizowano m.in. w okolicach Żaru nad Hronem” (s. 324) – powinno być „Žar nad Hronem”.
- „W wyniku rozpadu Związku Sowieckiego ład jałtańsko-poczdamski został zastąpiony porządkiem postkomunistycznym”. (s. 150). Nie ma czegoś takiego jak „porządek postkomunistyczny”.
- „Zlokalizowana w Karwińsku czeska kopalnia węgla kamiennego” (s. 322) – powinno być po polsku „w Zagłębiu Karwińsko-Ostrawskim”.
- Brakuje wykazu skrótów na początku rozprawy.
- Formalnie należy używać nazwy Republika Czeska zamiast Czechy, jako że Czechy, obok Moraw i Śląska stanowią tylko część Republiki Czeskiej. Czeši, Morawianie i Ślązacy są na tym punkcie bardzo wyczuleni.
- Kościół jako instytucję należy zapisywać z wielkiej litery
- Mylenie myślnika z łącznikiem
- Niejasne sformułowanie: „Aspiracji do niepodległości nie ograniczał także strach przed Federacją Rosyjską, do której Słowacy byli bardzo pozytywnie nastawieni”. (s. 334)
- Niejasne sformułowanie: „Błędem byłoby poddawać pod wątpliwość, czy dojdzie do globalnej transformacji. Pytanie kiedy ona nastąpi i czy państwa, które nie pozostają obojętne na presję ze strony obywateli czy środowiska międzynarodowego, dostosują się do wyzwań współczesności” (s. 149-150)
- Niejasne sformułowanie: „O godnych pochwałach wysiłkach nie można mówić w kwestii zwiększenia bezpieczeństwa naftowego”. (s. 325)
- Niejasne sformułowanie: „W kontekście sprawczości czeskich i słowackich obywateli warto jednocześnie dodać, że liczba napięć i konfliktów społecznych w Republice Czeskiej i Republice Słowackiej sugeruje, że nie zawsze jednostka akceptuje deklarowane zagrożenie”. (s. 321)
- Niejasne sformułowanie: „W połączeniu z ogólnym sceptycyzmem do wykorzystywania siły militarnej, w latach 90. doszło więc do alienacji armii w stosunkach z obywatelami. Jeszcze w czasie istnienia Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej (1900-1992) partie skrajnie lewicowe oraz prawicowe wyszły naprzeciw społecznym oczekiwaniom i sugerowały, aby zrezygnować z oficerów zawodowych, albo w ostateczności dotychczasowe jednostki zastąpić nową, niewielką, ale w pełni profesjonalną armią”. (s. 213)
- Nieprawidłowe podziały akapitów (w ramach jednego akapitu podejmowane są różne wątki)
- Spisy ilustracji i tabel powinny znajdować się na końcu pracy, po Bibliografii.
- Tab. 8 ze strony 134 powinna być po omówieniu sytuacji etnicznej Słowacji
- Użycie określenia „do dnia dzisiejszego” – czyli do kiedy?
- Użycie określenia „społeczeństwo germańskie” (s. 147). Nie ma takiego podmiotu.
- Używanie określenia „w międzyczasie” (kolokwializm).

8. Konkluzja

Recenzowana rozprawa jest napisana zasadniczo poprawnym językiem naukowym z wykorzystaniem odpowiednich metod, technik i narzędzi badawczych oraz z użyciem właściwej siatki pojęciowej. Po-
szczególnie pojęcia (choć nie wszystkie, o czym dalej) zostały poprawnie i precyzyjnie zdefiniowane.

Styl narracji zastosowany w pracy uznać należy za naukowy, spójny i związany bezpośrednio z przed-
miotem badań, bez niepotrzebnych dygresji. Poszczególne wywody Autorki łączą się ze sobą, poczynio-
ne ustalenia służą wyjaśnianiu określonych procesów i zjawisk politycznych. Przede wszystkim jednak
Autorka osiąga cel swoich badań, a wnioski z nich przedstawione są bardzo syntetycznie.

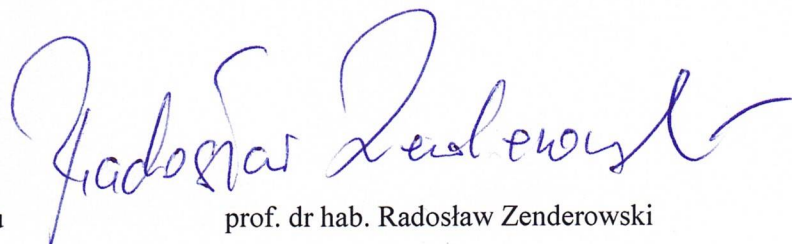
Reasumując zgłoszone powyżej uwagi, pragnę stwierdzić, że recenzowany przeze mnie tekst rozprawy
doktorskiej p. mgr Natalii Szczepańskiej, stanowi bardzo udaną próbę analizy polityk bezpieczeństwa
dwóch naszych południowych sąsiadów. Jest to praca będąca wynikiem pogłębionych studiów i za-
pewne wyteżonej, czasochłonnej pracy. Praca z całą pewnością spełnia wymogi ustawowe stawiane
tego typu pracom badawczym stanowiącym podstawę awansu naukowego. Zdecydowanie mieści się
też w dyscyplinie nauki o polityce i administracji. Jej jakość stanowi bardzo dobry prognostyk przy-
szłego rozwoju naukowego Kandydatki do stopnia naukowego.

Ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce w art. 187 zawiera zapisy: **(1)** Rozprawa doktorska
prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie albo dyscyplinach oraz umiejętność
samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej. **(2)** Przedmiotem rozprawy doktorskiej
jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania
wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo oryginalne dokona-
nie artystyczne.

Stwierdzam jednoznacznie, że Kandydatka do stopnia naukowego p. mgra Natalia Szczepańska speł-
nia oba powyższe warunki.

Zważywszy na wysoki poziom rozprawy, uważam, że **powinna zostać ona opublikowana** przynajm-
niej w serii artykułów naukowych, a jeśli będzie taka możliwość, także/lub monografii.

W związku z powyższym, **wnoszę o dopuszczenie p. mgr Natalii Szczepańskiej do dalszych eta-
pów przewodu doktorskiego.**

Cieszyn-Warszawa, dnia 20 sierpnia 2024 roku

prof. dr hab. Radosław Zenderowski

Radosław Zenderowski
ul. Limanowskiego 3 m. 6
PL 43-400 Cieszyn
Tel.: 600.431.170
E-mail: r.zenderowski@uksw.edu.pl
Wydział Społeczno-Ekonomiczny

Instytut Nauk o Polityce i Administracji UKSW
ul. Wóycickiego 1/3 bud. 23
PL 01-938 Warszawa
Tel.: +48 22 569 68 29
E-mail: ip@uksw.edu.pl